

مطالعه اثرات رانت نفت بر نابرابری شادی در کشورهای منتخب صادرکننده نفت

مقدمه: دستیابی به سطوح بالاتر شادی یکی از اهداف مهم اقتصاددانان در کشورهای درحال توسعه و توسعه یافته دنیای امروز است. در کنار دستیابی به سطوح بالای شادی، کاهش نابرابری شادی نیز از اهمیت فراوانی برخوردار است. در این میان ارتباط درآمدهای نفت و نابرابری شادی در کشورهای صادرکننده نفت موضوع مهمی است که کمتر مورد توجه بوده است.

روش: هدف این مقاله بررسی نحوه اثرگذاری رانت حاصل از درآمدهای نفت بر نابرابری شادی و آزمودن فرضیه نگرین منابع و تأثیر آستانه‌ای رانت نفت بر نابرابری شادی در کشورهای منتخب اوپک در بازه زمانی ۲۰۱۲-۲۰۰۵ است. بدین منظور با استفاده از ادبیات نظری و به‌کارگیری روش پانل آستانه‌ای، عوامل مؤثر بر نابرابری شادی مدل‌سازی شده است.

یافته‌ها: نتایج برآورد مدل نشان داده است که تأثیر رانت نفت بر نابرابری شادی غیرخطی و آستانه‌ای است؛ بدین معنا که تا قبل از حد آستانه ۱۷/۷ درصد از نسبت رانت نفت به تولید ناخالص داخلی، این متغیر تأثیری منفی و معنی‌دار بر نابرابری شادی داشته است اما پس از عبور از این حد آستانه، نسبت رانت نفت به تولید ناخالص داخلی تأثیر معنی‌داری بر نابرابری شادی در کشورهای اوپک نداشته است.

بحث: برگرفته از نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود که سیاست‌گذاران، منابع نفت را در جهت کاهش نابرابری‌ها از جمله کاهش نابرابری شادی هزینه کنند و با ایجاد فرصت‌های شادی‌آفرین برای تمامی آحاد جامعه موجبات کاهش نابرابری شادی در جامعه را فراهم کنند.

۱- **هانیه صداقت کالمرزی**
دکتر اقتصاد، دانشکده اقتصاد و کارآفرینی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران

۲- **شهرام فتاحی**
دکتر اقتصاد، دانشکده اقتصاد و کارآفرینی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران (نویسنده مسئول)،
<sfattahi@razi.ac.ir>

۳- **کیومرث سهیلی**
دکتر اقتصاد، دانشکده اقتصاد و کارآفرینی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران

واژه‌های کلیدی:

رانت نفت، فرضیه نگرین منابع، کشورهای اوپک، مدل پانل پویای آستانه‌ای، نابرابری شادی
تاریخ دریافت:
تاریخ پذیرش:

The Study of Oil Rent Effects on Inequality of Happiness in Selected Oil Exporting Countries

▶ **1. Haniyeh Sedaghat Kalmarzi**
Ph.D. in Economics,
Department of Economics,
Faculty of Economics and
Entrepreneurship, Razi
University, Kermanshah, Iran

▶ **2. Shahram Fattahi**
Ph.D. in Economics,
Department of Economics,
Faculty of Economics and
Entrepreneurship, Razi
University, Kermanshah, Iran,
(corresponding author)
<sfattahi@razi.ac.ir>

▶ **3. Kiomars Sohaili**
Ph.D. in Economics,
Department of Economics,
Faculty of Economics and
Entrepreneurship, Razi
University, Kermanshah, Iran

Key words:

Dynamic Threshold
Panel Model, Happiness
Inequality, Oil Rent,
OPEC Countries,
Resource Curse
Hypothesis

Received:

Accepted:

Abstract

Introduction: Achieving higher levels of happiness is one of the major goals of economists. In addition to achieving higher levels of happiness, reducing the inequality of happiness is also important. Reducing inequalities, including inequality of happiness, is one of the important goals of economic policy makers in today's world. Meanwhile, the link between oil revenues and inequality of happiness in oil-exporting countries is a major issue that has been little addressed.

Method: The purpose of this paper is to investigate how the rent of oil revenues affect happiness inequality as well as testing the hypothesis of resource curse and the threshold effect of oil rent on the happiness inequality in the OPEC countries during the period of 2005-2012. For this purpose, using theoretical literature and applying the threshold panel method, the factors influencing happiness inequality have been modeled.

Findings: The results of model estimation have shown that the effect of oil rent on happiness inequality is nonlinear and threshold which means before the threshold of 17.7% of the ratio of oil rent to GDP, this variable has a significant negative impact on happiness inequality but after crossing this threshold value, the ratio of oil rent to GDP has not had a significant effect on the happiness inequality in the OPEC countries.

Discussion: Based on the results of this study, it is suggested that policymakers in the OPEC countries pay more oil resources to reduce inequalities including reduce happiness inequality by creating opportunities for happiness for all deciles of society.

Extended Abstract

Introduction: Achieving higher levels of happiness is one of the major goals of economists in both developed and developing countries. In addition to achieving higher levels of happiness, reducing the inequality of happiness is also important. Reducing inequalities including inequality of happiness, is one of the important goals of economic policy makers in today's world. Happiness and inequality of happiness are equal to income and inequality of income, and since the income inequality has great importance in economics, in recent years, the happiness inequality has also attracted the attention of researchers and policymakers. The happiness inequality is much more important than level of happiness because the income inequality is much more important than income. happiness Inequality is the difference of happiness between different deciles in a society. In the happiness inequality studies, the link between oil revenues and happiness inequality in oil-exporting countries is a major issue that has been little addressed. In other words, the effect of oil revenues on the happiness inequality from the perspective of the resource curse hypothesis can be a new and interesting topic in completing the theory of resource curse hypothesis. Therefore, this study first examines the relationship between oil rent and happiness inequality in selected oil exporting countries.

Method: The purpose of this paper is to investigate how the rent of oil revenues affect happiness inequality as well as testing the hypothesis of resource curse and the threshold effect of oil rent on the happiness inequality in the OPEC countries during the period of 2005-2012. For this purpose, using theoretical literature and applying the threshold panel method, the factors influencing happiness inequality have been modeled. Since the hypothesis of this research is to test the effects of nonlinear oil rents on the happiness inequality, therefore, based on the hypothesis of this research, the experimental model will be specified as a threshold model which the threshold variable is the ratio of oil rents to gross domestic product. The threshold value is obtained by the Hansen's (1999) method based on the estimation of the model for different values of the threshold variable, and minimizing the total squared error. In other words, the amount of the threshold variable, which

involves the minimum sum of the squared error, is the selected threshold value which should be tested by the Hansen's bootstrapping method to decide the significance or insignificance of the threshold value.

Findings: The results of model estimation have shown that the effect of oil rents on happiness inequality is nonlinear which means before the threshold of 17.7% of the ratio of oil rents to GDP, this variable has a significant negative effect on happiness inequality, but after crossing this threshold, the ratio of oil rents to GDP has not had a significant effect on the happiness inequality in the OPEC countries.

Unemployment has had a significant positive impact on the happiness inequality in the OPEC countries. In other words, by increasing unemployment in societies and the loss of income and job opportunities for part of the community, the splitting of happiness between different income groups or happiness inequality will be increased.

Inflation has also had a significant positive impact on the happiness inequality in these countries. Inflation will reduce the real income of low-income and middle-income earners, mainly workers and other fixed-income groups. In contrast, it increases the value of wealth and assets for the rich, so it is expanding the internal gap between low-income groups and high-income groups, so the happiness inequality will be increased.

The rule of law index has a significant negative impact on happiness inequality. If laws are implemented in the same way for all people in the community and there is no difference among social classes in the issuance of judiciary, the sensitivity of the satisfaction of the implementation of justice in society is created. Then this sense of justice will increase the level of satisfaction and happiness of the poor classes and can reduce the gap of happiness between the different deciles.

Corruption has had a significant positive impact on happiness inequality. Corruption means the abuse of power by government officials to earn personal profits. In fact, corruption can be recognized as a privilege and instrumentality in the hands of a group of people who can easily access various privileges which is obtained

through the different types of rent. As a result of the lack of equitable distribution of resources and rents, the division of the class will deepen and increase the happiness inequality in society. The social capital index has had a negative but insignificant impact on happiness inequality. The social capital, through increasing the components of trust, participation and cooperation, can lead to a reduction in class distance and the promotion of happiness levels and the reduction of happiness inequality, but the meaninglessness of this effect could be arisen by the time constraints of the data.

Discussion: Based on the results of this study, it is suggested that policy makers in the OPEC countries should reduce the happiness inequality and create opportunities for happiness for all segments of the society by expending oil revenues. Also, by institutional reforms, monetary and financial discipline of governments can reduce the happiness inequality as a result of reducing unemployment and inflation. Justice in enforcing laws, reducing corruption and improving social capital is also very effective in reducing the happiness inequality.

Ethical Considerations

Authors' contributions

All authors contributed in producing of the research.

Funding

In the present study, all expenses were borne by the author and he did not have any sponsors.

Conflicts of interest

The authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

In this article, all rights relating to references are cited and resources are carefully listed.

مقدمه

دستیابی به سطوح بالاتر شادی امروزه یکی از اهداف مهم سیاست‌گذاران اقتصادی در کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته محسوب می‌شود. در کنار دستیابی به سطوح بالاتر شادی، کاهش نابرابری شادی نیز از اهمیت فراوانی برخوردار است. شادی و نابرابری شادی هم‌ارز با درآمد و نابرابری توزیع درآمد است و همان‌طور که نابرابری توزیع درآمد از اهمیت فراوانی در علم اقتصاد برخوردار است، در سال‌های اخیر، نابرابری شادی نیز مورد توجه پژوهشگران و سیاست‌گذاران قرار گرفته است. نابرابری شادی متغیر بسیار مهم‌تری از خود شادی است؛ همان‌طور که نابرابری درآمد بسیار مهم‌تر از خود درآمد است (ون هون^۱، ۲۰۰۵). نابرابری شادی تفاوت سطح شادی‌ای است که در گزارش‌های افراد یک جامعه از خودشان بیان می‌شود. با توجه به اهمیت مفاهیم شادی و نابرابری شادی، در مطالعات پیشین عوامل مختلف مؤثر بر شادی و نابرابری شادی به‌خصوص شاخص‌های اقتصاد بررسی شده است اما به نظر می‌رسد که تأثیر رانت ناشی از درآمدهای نفتی بر نابرابری شادی در کشورهای دارای منابع غنی نفت در مطالعات پیشین مغفول مانده است. به‌عبارت‌دیگر تأثیر درآمدهای نفتی بر نابرابری شادی از منظر فرضیه نفرین منابع می‌تواند موضوعی جدید و جالب‌توجه در تکمیل مطالعات فرضیه نفرین منابع باشد. پدیده نفرین منابع به‌منظور توضیح علل و ریشه‌های توسعه‌نیافتگی کشورهای دارای منابع غنی طبیعی، اگرچه قدمتی تاریخی دارد اما از نظر علمی در دهه ۹۰ توسط محققانی چون آتی^۲ (۱۹۹۳) و ساجز و وارنر^۳ (۱۹۹۵) مطرح و تکامل یافت. این پدیده نیز ابعاد گوناگون ناکارآمدی حاصل از وفور منابع طبیعی در کشورهای غنی از این منابع را تشریح کرده است. به نظر می‌رسد که تأثیر وفور منابع طبیعی همچون نفت بر نابرابری شادی جامعه نه در مطالعات خارجی و نه

1. Veenhoven

2 Auty (1993)

3 Sachs and Warner (1995)

در مطالعات داخلی موردبررسی و آزمون قرار نگرفته است. لذا این مطالعه برای نخستین بار رابطه نفت و نابرابری شادی در کشورهای نفتی را موردبررسی قرار می‌دهد.

وجود نابرابری شادی در جامعه می‌تواند آسیب‌های اجتماعی فراوانی با خود به همراه داشته باشد و منجر به گسترش نارضایتی در دهک‌های پایین و متوسط جامعه شود. از طرف دیگر تعمیق و شدت گرفتن نابرابری شادی در جامعه از طریق کاهش سطح شادی در طبقات پایینی و متوسط جامعه نسبت به طبقات ثروتمند جامعه اثراتی منفی بر بهره‌وری نیروی کار و رشد اقتصادی دارد که می‌تواند فرآیند توسعه در کشورهای در حال توسعه را دچار وقفه‌های طولانی کند. از این رو پرداختن به بحث نابرابری شادی و شناسایی عوامل مؤثر بر آن از اهمیت ویژه‌ای برای سیاست‌گذاران توسعه و رفاه اجتماعی برخوردار است. این موضوع در اقتصادهای متکی به درآمدهای نفتی همچون ایران نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این راستا با توجه به اتکای شدید اقتصادی ایران و کشورهای صادرکننده نفت اوپک به درآمدهای نفتی لازم است اثرات رانت نفت بر نابرابری شادی در این جوامع موردبررسی و کنکاش قرار گیرد تا بتوان دیدی مناسب برای سیاست‌گذاری درآمدهای نفتی در راستای کاهش نابرابری شادی پیدا کرد. بنابراین پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که نحوه اثرگذاری رانت نفت بر نابرابری شادی در چارچوب فرضیه نفرین منابع در کشورهای صادرکننده نفت عضو اوپک چگونه است.

این مقاله از پنج بخش تشکیل شده است. بخش بعدی به ادبیات نظری و پیشینه پژوهش می‌پردازد و در بخش سوم روش تحقیق ارائه شده است. بخش چهارم به برآورد مدل پژوهش و تفسیر نتایج می‌پردازد و در نهایت در بخش پنجم و انتهای مقاله نتیجه‌گیری و پیشنهاد ارائه می‌شود.

ادبیات نظری

اقتصاددانان در دهه‌های اخیر به‌طور گسترده‌ای سطوح شادی و عوامل مؤثر بر آن را بررسی کرده‌اند. انگیزه ما در این مقاله گسترش تجزیه و تحلیل از سطوح شادی به نابرابری شادی است. چراکه تنها توجه کردن به سطح شادی بدون توجه به نابرابری شادی می‌تواند گمراه‌کننده باشد. به‌عنوان مثال استیونسون و ولفرز^۱ (۲۰۰۸) نشان دادند که با وجود آنکه سطح شادی (میانگین شادی) در ایالات متحده آمریکا از دهه ۱۹۷۰ تا ۱۹۸۰ نسبتاً ثابت باقی مانده بود نابرابری شادی تعداد زیادی از مردم به‌طور قابل ملاحظه‌ای کاهش یافته اما بعد از آن دوباره افزایش یافته بود. به‌طور مشابه کلارک و همکاران^۲ (۲۰۱۶) نشان می‌دهند که رشد اقتصادی به‌طور سیستماتیک با نابرابری‌های شادی کمتر ارتباط دارد. بنابراین اگرچه ممکن است سطح شادی در جامعه ثابت شود اما همچنان شاهد نابرابری شادی در جامعه باشیم. از طرف دیگر سیاست‌گذاران نه تنها به دنبال حداکثر کردن سطح شادی در جامعه هستند بلکه بیشتر به دنبال ترویج توزیع برابرتر شادی در جامعه هستند چراکه به‌خوبی می‌دانند که مردم از نابرابری‌ها بیزارند و همواره برابری را ترجیح می‌دهند (بنت و نیکولایف^۳، ۲۰۱۷) در نهایت نابرابری شادی ممکن است تعیین‌کننده مهم بسیاری از پیامدهای اجتماعی و اقتصادی باشد (وین هوون، ۲۰۰۵).

بنابراین ابتدا رابطه بین شادی و نابرابری شادی را در نظر می‌گیریم. سطح شادی از طریق متوسط پاسخ شهروندان به پرسش‌نامه‌های تهیه‌شده در مورد رضایت از زندگی اندازه‌گیری می‌شود و نابرابری شادی از طریق انحراف استاندارد از این سطح در نظر گرفته می‌شود (عت^۴، ۲۰۰۵). بنابراین علاوه بر عوامل مؤثر بر شادی، ادراک فرد از سطح نسبی خود نسبت به جامعه نیز از عوامل اثرگذار بر نابرابری شادی هستند (نیمی^۵، ۲۰۱۸). نابرابری شادی همان اندازه مهم است که مباحث مربوط به شادی اهمیت دارد. نابرابری شادی تفاوت سطح

1. Stevenson and Wolfers
4. Ott

2. Clark
5. Niimi

3. Bennett and Nikolaev

شادی بین دهک‌های مختلف جامعه است که در گزارش‌های افراد یک جامعه از خودشان بیان می‌شود. اگر در یک کشور همه یک اندازه شاد باشند برابری کامل است و شادی یکسانی برقرار است اما اگر در یک کشور صرف‌نظر از سطح شادی، نیمی از شهروندان آن کشور بسیار شاد و نیمی دیگر بسیار غمگین باشند می‌توان گفت نابرابری شادی در این کشور بسیار بالاست (ون هوون، ۱۹۹۰).

درآمدهای نفتی و رانت حاصل از آن به طرق مختلفی می‌تواند بر نابرابری شادی جامعه اثرگذار باشد. این اثرات هم می‌تواند مثبت باشد و هم ممکن است منفی باشد. درآمدهای نفتی نیز از یکسو می‌تواند موجب تحکیم امنیت در کشورهای نفتی شود (زمانزاده و الحسینی، ۲۰۱۲) و در نتیجه افزایش امنیت، به مردم احساس آسایش خاطر بیشتری دهد و زمینه لازم برای ارتقاء شادی در اکثریت آحاد جامعه را فراهم کند. به عبارت دیگر در صورت نبود امنیت در جامعه نمی‌توان شاهد افزایش شادی جامعه بود و بالعکس عدم امنیت خود یکی از دغدغه‌های ذهنی در برخی جوامع در حال توسعه است که سطح شادی در بخش عظیمی از جامعه را نیز کاهش می‌دهد که می‌تواند منجر به افزایش نابرابری شادی شود (کوونیل، ۲۰۰۲). اما از سوی دیگر رانت نفت می‌تواند به دلیل نابرابری توزیع در جامعه بین گروه‌های مرجع اقتصادی، سیاسی و اجتماعی انگیزه‌های خشونت، اعتراض و شورش را در میان گروه‌های غیربرخوردار از رانت نفت با انگیزه تغییر فائده بازی در توزیع گزینشی رانت افزایش داده و در نهایت به گسترش خشونت و ناامنی نیز منجر شود (زمانزاده و الحسینی، ۲۰۱۲). به عبارت دیگر اگر توزیع رانت نفت گزینشی باشد و موجب تشدید احساس نارضایتی مردم بی‌بهره از رانت شود می‌تواند موجب گسترش نابرابری شادی شود. افزایش درآمدهای نفتی و توزیع آن از طریق اعطای یارانه‌های مستقیم و غیرمستقیم نیز می‌تواند تا حدودی از طریق کاهش فقر مطلق موجب افزایش شادی بخصوص در

اقتضای ضعیف جامعه و در نتیجه باعث کاهش نابرابری شادی بین دهک‌های پایین و متوسط در جامعه شود. همچنین درآمدهای نفتی، توان مداخله دولت در بازارها را به منظور ثبات قیمت‌ها بخصوص قیمت کالاهای اساسی افزایش داده و از طریق باثبات نگه داشتن نرخ ارز و قیمت کالاهای قابل تجارت و سیاست تنظیم بازار می‌تواند تا حدی موجب رضایت خاطر گروه‌های کم‌درآمد جامعه حداقل در کوتاه‌مدت شود که می‌تواند تأثیری کاهشی بر نابرابری شادی داشته باشد. همچنین افزایش درآمدهای نفتی می‌تواند موجب افزایش توان دولت برای افزایش حقوق و دستمزد کارکنان دولت و بازنشسته‌های دولتی شود و یک رضایت نسبی دستکم در کوتاه‌مدت برای دهک‌های متوسط درآمدی فراهم کند و لذا با کاهش شکاف طبقاتی طبقات متوسط با طبقات ثروتمند، تأثیرات کاهشی بر نابرابری شادی در جامعه بر جای بگذارد.

در صورتی که درآمدهای نفتی به توسعه کسب و کارهای جدید، حمایت از سرمایه‌گذاران بخش خصوصی، حمایت از نخبگان علمی جامعه در راستای تجاری‌سازی ایده‌ها و ارتقاء کیفیت سرمایه انسانی تخصیص یابد، می‌تواند موجب ماندگاری سرمایه‌های مادی و انسانی در جامعه شود و لذا از فرار سرمایه‌داران و نخبگان جلوگیری کند. همچنین این درآمدها می‌تواند در راستای تقویت و ارتقاء فعالیت‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و نهادهای مدنی خرج شود و لذا از طریق افزایش آگاهی آحاد جامعه و تقویت اعتماد، مشارکت و همدلی، سرمایه اجتماعی را تقویت کند و تقویت سرمایه اجتماعی موجب احساس رضایت اجتماعی مردم و کاهش فاصله طبقاتی شود و در نتیجه سطح نابرابری شادی در جامعه را کاهش دهد. رانت نفتی از طریق فراهم کردن منبع درآمد کافی برای دولت موجب احساس عدم نیاز دولت به درآمدهای مالیاتی می‌شود و در نتیجه به تضعیف نظام مالیات ستانی منجر شده و عدم شفافیت در اقتصاد را افزایش می‌دهد. تضعیف نظام مالیاتی به‌عنوان حلقه واسطه اقتصاد دولتی و مردمی، موجب کم‌رنگ شدن ارتباط سیاست‌گذاری اقتصادی با تقویت اقتصاد

مردمی شده و از طریق اثرات منفی ناشی از سیاست‌گذاری ضد توسعه‌ای و ضد تولیدی، در نهایت کاهش بلندمدت رشد اقتصادی را به دنبال دارد و در پی این کاهش رشد اقتصادی، افزایش نرخ بیکاری موجب ایجاد نارضایتی در دهک‌های پایینی جامعه شده و می‌تواند به شکاف شادی بین دهک‌های پایین و بالای جامعه منجر شود که در نتیجه آن نابرابری شادی را افزایش می‌دهد. همچنین نبود نظام مالیاتی قدرتمند و عدم احساس نیاز دولت به چنین نظامی، موجب پاسخگو نبودن دولت به مردم می‌شود (زمان‌زاده و الحسینی، ۲۰۱۲) و در نتیجه پایه‌های دموکراسی و جامعه مدنی در جامعه تضعیف می‌شود و از طریق ایجاد نارضایتی سیاسی، سطح شادی در اکثریت جامعه را کاهش می‌دهد که یکی از نتایج آن افزایش نابرابری شادی بین اکثریت جامعه با سایر گروه‌های برخوردار می‌شود.

وجود منابع عظیم رانت نفت، دولت را به کانونی برای خلق و توزیع رانت تبدیل می‌کند و از طریق تشدید فعالیت‌های رانت‌جویی و گسترش فساد اقتصادی به اعتماد اکثریت مردم که از رانت بی‌بهره‌اند، آسیب وارد می‌کند و نابرابری شادی بین طبقات برخوردار از رانت و طبقات غیربرخوردار از رانت را افزایش می‌دهد. از طرف دیگر وابستگی اقتصاد به نفت و وجود بیماری هلندی موجب عدم توازن بخش قابل تجارت و غیرقابل تجارت در اقتصاد می‌شود و به دلیل افزایش قیمت‌های نسبی کالاهای غیرقابل تجارت نسبت به کالاهای قابل تجارت، تخصیص منابع را به سمت بخش غیرقابل تجارت و گسترش واسطه‌گری سوق می‌دهد که نتیجه آن تضعیف بخش قابل تجارت اقتصاد و تشدید نابرابری توزیع درآمد و تقویت احساس نارضایتی در دهک‌های کم‌درآمد جامعه است که تأثیری افزایشی بر سطح نابرابری شادی برجای می‌گذارد (شاگری و همکاران، ۲۰۱۳).

پیشینه پژوهش

در مطالعات پیشین داخلی و خارجی، مطالعه‌ای در خصوص تأثیر نفت یا رانت نفتی بر

نابرابری شادی در کشورهای نفتی یافت نشد. لذا در این بخش، مطالعات مرتبط با نابرابری شادی در داخل و خارج کشور مرور شده است تا بتوان شناختی نسبی نسبت به عوامل مؤثر بر نابرابری شادی پیدا کرد.

در مطالعات داخلی به نظر می‌رسد که سه مطالعه در خصوص نابرابری شادی انجام شده است. نادمی و جلیلی کامجو (۲۰۱۸) با استفاده از روش مارکوف سوئیچینگ، در دوره ۱۳۶۴-۱۳۹۱ به ارزیابی تأثیر فقر مطلق بر نابرابری شادی و در دوره ۱۳۵۸-۱۳۹۱ به ارزیابی تأثیر فقر نسبی بر نابرابری شادی در اقتصاد ایران پرداخته‌اند. نتایج پژوهش آنها نشان داده است که فقر مطلق و نسبی تأثیر مثبت و معنی‌دار بر نابرابری شادی در جامعه ایران داشته است. همچنین در مطالعه آنها سایر عوامل مؤثر بر نابرابری شادی عبارتند از تورم، بیکاری، سرمایه انسانی و رشد اقتصادی. به طوری که تأثیر تورم و بیکاری بر نابرابری شادی افزایشی بوده اما سرمایه انسانی و رشد اقتصادی منجر به کاهش نابرابری شادی شده است. در این مطالعه تأثیر رانت نفتی بر نابرابری شادی دیده نشده است.

جلیلی کامجو و نادمی (۲۰۱۹) در مطالعه دیگری به ارزیابی تأثیر نابرابری درآمد بر نابرابری شادی در ایران پرداخته‌اند. در مطالعه آنها عوامل مؤثر بر نابرابری شادی در قالب رگرسیون آستانه‌ای، مدل‌سازی شده است. نتایج آنها نشان داده است که نابرابری توزیع درآمد تأثیر غیر خطی - آستانه‌ای بر نابرابری شادی دارد به طوری که نظریه هرم معکوس مزلو مبنی بر تأثیر نابرابری درآمدی در مقاطع بالای هرم معکوس بر شادی تأیید شد. هنگامی که ضریب جینی کمتر از $0/416$ است (در رژیم نابرابری پایین درآمدی) افزایش نابرابری توزیع درآمد تأثیر منفی و معنی‌دار بر نابرابری شادی دارد. زیرا در پائین هرم معکوس شادی مزلو قرار داریم. اما پس از عبور از حد آستانه (قرار گرفتن در رژیم بالای نابرابری درآمد) افزایش نابرابری توزیع درآمد تأثیری مثبت و معنی‌دار بر نابرابری شادی دارد. چون به بالای هرم معکوس شادی مزلو حرکت کرده‌ایم. بنابراین مبتنی بر نظریه‌های مطرح شده

هموار کردن درآمد در یک برش مقطعی یا سری زمانی منجر به کاهش شیب نزولی شادی نهایی درآمد می‌شود و می‌تواند نابرابری شادی را کاهش دهد. آنها پیشنهاد داده‌اند که سیاست‌گذاران در صورت افزایش نابرابری توزیع درآمد بیش‌ازحد آستانه 0.416 از ضریب جینی، با سیاست‌های بازتوزیعی درآمد موجبات بهبود توزیع شادی در جامعه را فراهم کنند. فتاحی، کرمی و پرنیان (۲۰۱۹) به بررسی رابطه میانگین شادی و نابرابری شادی در کشورهای عضو منا پرداخته‌اند. نتایج آنها نشان می‌دهد بین میانگین شادی و نابرابری شادی در کشورهای عضو منا رابطه خطی و معنادار وجود دارد.

اگرچه در مطالعات خارجی، بر اساس جستجوهای صورت گرفته در منابع اینترنتی به نظر می‌رسد تاکنون مطالعه‌ای در خصوص ارتباط بین رانت نفت و نابرابری شادی انجام نشده است؛ با این حال در سال‌های اخیر مطالعاتی در خصوص نابرابری شادی صورت گرفته است. به‌عنوان نمونه ون هوون (۱۹۹۰) با مطالعه‌ای در بین ۲۸ کشور دریافت که نابرابری شادی در کشورهایی که نابرابری اقتصادی و اجتماعی بزرگ‌تری دارند بیشتر است و در کشورهای دموکراتیک و توسعه‌یافته نابرابری شادی کوچک‌تری وجود دارد. این مقاله تفاوت در نابرابری شادی را ناشی از تفاوت‌های اجتماعی می‌داند و نابرابری‌هایی که باعث تغییر در شادی می‌شوند که عبارتند از نابرابری درآمد، نابرابری قدرت، نابرابری اعتبار، نابرابری آموزش و نابرابری جنسیتی.

کلمینی و ون هوون^۱ (۲۰۰۵) آمار توصیفی مناسبی که برای اندازه‌گیری نابرابری شادی مورد استفاده قرار می‌گیرد را مورد بررسی قرار دادند و نشان دادند که ضریب جینی برای استفاده از متغیرهای ظرفیت مانند درآمد مناسب است و برای متغیرهای شدت مانند شادی و نابرابری شادی مناسب نیست. آنها برای بررسی پراکندگی شادی در جامعه از معیار انحراف استاندارد استفاده کردند درحالی‌که برای نابرابری توزیع درآمد از ضریب جینی استفاده

1. Kalmijn and Veenhoven

می‌شود. آنها در این مقاله نشان دادند که بهترین روش برای ترسیم نابرابری در جامعه، نابرابری درآمدی نیست زیرا نابرابری‌های موجود فراتر از نابرابری درآمدی است. بنابراین برای عوامل غیرمالی در تعریف نابرابری‌ها نقش مهمی قائل شدند.

عت (۲۰۰۵) در این مقاله مطرح می‌کند مطلوبیت‌گرایان به دنبال کارایی و سطوح بالای شادی هستند اگرچه با افزایش نابرابری همراه باشد اما طرفداران برابری، برابری را مهم‌تر از شادی می‌دانند و حتی حاضرند شادی را برای دستیابی به برابری از دست بدهند. ایده اصلی در این مقاله این است که اگرچه اقتصاد بازار به نفع طبقه ثروتمند جامعه است و باعث افزایش نابرابری توزیع درآمد می‌شود اما در بلندمدت از طریق افزایش ثروت این طبقه که میل نهایی به مصرف پایین و در نتیجه پس‌انداز بالایی دارند، باعث افزایش سرمایه‌گذاری شده و در نهایت منجر به رشد اقتصادی می‌شود که به تبع آن سطح شادی در جامعه افزایش می‌یابد؛ چون همگان از مزایای رشد بالاتر بهره می‌برند و لذا نابرابری شادی کمتر می‌شود. از طرف دیگر در این مقاله برای عوامل نهادی هم نقش مهمی قائل می‌شود و مطرح می‌کند کشورهایی که شادی بالاتر و نابرابری شادی کمتری داشته‌اند همگی چارچوب نهادی مشابهی داشته و بر اقتصاد بازار استوار بوده‌اند.

استیونسون و ولفرز (۲۰۰۸) در مطالعه خود به بررسی سطح و پراکندگی شادی در ایالات متحده آمریکا در سال‌های ۲۰۰۶-۱۹۷۲ پرداختند. در این مطالعه دیده شد که نابرابری شادی در دهه ۱۹۸۰-۱۹۷۰ به شدت کاهش یافته و بعد از آن دوباره افزایش یافته است. در این مطالعه مستند بودن وجود نابرابری شادی در داخل و بین گروه‌های مختلف بررسی شد و دیده شد که ثروتمندان شادتر از فقرا، تحصیل کرده‌ها شادتر از کسانی که آموزش ندیده‌اند، سفیدپوستان شادتر از سیاه‌پوستان، ازدواج کرده‌ها شادتر از کسانی که ازدواج نکرده‌اند و زنان حداقل به لحاظ تاریخی شادتر از مردان بوده‌اند. علاوه بر این نابرابری قابل توجهی در بین گروه‌های یاد شده دیده شد. آنها در دوره مورد بررسی نشان دادند که شکاف جنسیتی

و نژادی کاهش یافته و شکاف سنی و شکاف آموزشی افزایش یافته و نابرابری درآمدی نیز به طور قابل توجهی افزایش یافته است. همچنین نشان دادند که فراتر از حوزه مالی تغییرات در قانون و نهادها، خانواده، اوقات فراغت، زندگی اجتماعی و تغییرات تکنولوژیکی روی پراکندگی و توزیع شادی در جامعه اثر مهمی داشته است.

در مطالعه دیگری دهلی و کوهرل^۱ (۲۰۱۱) بیان کردند که طبق تحقیقات قبلی انجام شده نابرابری درآمد روی نابرابری شادی اثر نمی‌گذارد. لذا از انحرافات استاندارد اصلاح شده به‌عنوان مقیاسی برای اندازه‌گیری نابرابری شادی در مطالعه خود استفاده کردند و نشان دادند که استفاده از این معیار باعث تغییر رتبه‌بندی کشورها در جدول نابرابری شادی می‌شود.

ون پراگ^۲ (۲۰۱۱) در مطالعه خود استدلال می‌کند که شادی و رفاه ذهنی فرد به دو دسته متغیر ارتباط دارد. دسته اول متشکل از ویژگی‌های خود فرد است مانند سن، سلامت، تحصیلات و... دسته دوم متغیرها شامل خصوصیات افراد متعلق به گروه مرجع است. وی بیان می‌کند که مفهوم نابرابری شادی بدون در نظر گرفتن فرآیند ارجاع به گروه مرجع نمی‌تواند به درستی تعریف شود چراکه افراد دائماً خود را با دیگران و گروه مرجع مقایسه می‌کنند و این خود نیاز به درجه‌ای از شفافیت اجتماعی در جامعه دارد.

بکتی^۳ و همکاران (۲۰۱۳) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر نابرابری شادی در کشور آلمان بین سال‌های ۲۰۰۷-۱۹۹۲ با استفاده از داده‌های اجتماعی و اقتصادی آلمان^۴ پرداخته‌اند. نتایج پژوهش آنها نشان داده است که آموزش تأثیری کاهشی بر نابرابری شادی داشته درحالی‌که بیکاری تأثیری افزایشی بر نابرابری شادی داشته است. همچنین نتایج آنها نشان می‌دهد که افزایش در نابرابری درآمد نمی‌تواند به‌عنوان یک عامل اثرگذار روی نابرابری شادی در نظر گرفته شود درحالی‌که افزایش در درآمد متوسط اثری کاهشی بر

1. Delhey and Kohler
3. Becchetti

2. Van Praag
4. German Socio-Economic Panel(GSOEP)

نابرابری شادی داشته است. همچنین آنها خاطرنشان کردند که سیاست‌هایی که منجر به تقویت آموزش و بهبود عملکرد اقتصادی می‌شوند، برای کاهش نابرابری شادی و تنش‌های بالقوه اجتماعی ناشی از آن حیاتی هستند.

گینر^۱ (۲۰۱۳) در مطالعه خود طبق نظریه عدالت جان رالز بیان می‌کند که عدالت مقدم بر شادی است و شادی زمانی به‌عنوان یک ارزش مثبت تلقی می‌شود که عادلانه بودن آن محرز شده باشد. همچنین بیان می‌کند که نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی زمانی قابل قبول هستند که این نابرابری‌ها بیشترین سود را برای محروم‌ترین اعضای جامعه همراه داشته باشند.

دوتا و فستر^۲ (۲۰۱۳) به اندازه‌گیری پراکندگی شادی در آمریکا بین سال‌های ۲۰۱۰-۱۹۷۲ با استفاده از مقیاس کاردینال و به کارگیری معیارهای استاندارد پراکندگی مانند انحراف استاندارد پرداختند. توجیه آنها برای استفاده از مقیاس کاردینال طبق یافته‌های ون پراگ بود که استدلال کرد در انتخاب میان گروه‌های مختلف در سؤالات نظرسنجی از اطلاعات کاردینال استفاده می‌شود و در چنین حالتی از رگرسیون‌های فاصله‌ای استفاده می‌شود و این روش زمانی کاربرد دارد که داده‌های مربوط به رگرسیون کاردینال باشند.

گاندلمن و پورزکانسکی^۳ (۲۰۱۳) ضرایب جینی را برای درآمد و شادی و سطوح مختلف شبیه‌سازی شده محاسبه کردند و دیده شد که تحقیقات مربوط به شادی و نابرابری شادی مشابه و هم‌ارز با مطالعات مربوط به درآمد و نابرابری توزیع درآمد است. آنها بیان کردند که در مدل‌های اقتصادی مرسوم به هنگام ماکزیمم کردن مطلوبیت، مطلوبیت نهایی با افزایش درآمد کاهش می‌یابد. یعنی یک دلار اضافی یک فرد فقیر را شادتر از فرد ثروتمند می‌کند. بنابراین با کاهش مطلوبیت نهایی درآمد نابرابری شادی باید کمتر از نابرابری درآمد باشد. آنها نشان دادند که شکاف بین این دو، نشانه‌ای از تأثیر عوامل غیرمالی بر شادی و توزیع آن در جامعه است.

1. Gainer
2. Dutta and Foster
3. Gandelman and Porzecanski

بنت و نیکولایف (۲۰۱۷) در مطالعه خود رابطه بین آزادی اقتصادی و نابرابری شادی را برای یک نمونه بزرگ از کشورها بررسی کردند و دریافتند که آزادی اقتصادی رابطه‌ای منفی با نابرابری شادی دارد. آنها چندین معیار جایگزین مانند انحراف استاندارد- میانگین اختلاف مطلق- ضریب واریانس و ضریب جینی را برای نابرابری شادی بکار بردند. همچنین بیان داشتند بررسی عوامل تعیین‌کننده توزیع شادی در جامعه اهمیت زیادی دارد زیرا صرفاً تکیه‌کردن به سطوح شادی می‌تواند گمراه‌کننده باشد به‌خصوص اگر با سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی همراه باشد. بنابراین ترویج توزیع برابرتر شادی در جامعه اهمیت بسیار زیادی دارد چراکه طبق تجربیات گذشته دریافتند که مردم از نابرابری بیزار هستند و همواره برابری را ترجیح می‌دهند.

نیمی (۲۰۱۸) در مطالعه‌ای به بررسی عوامل تعیین‌کننده نابرابری شادی با استفاده از داده‌های به‌دست‌آمده از بررسی پارامترهای ترجیحات دانشگاه اوزاکای ژاپن پرداخته است. نتایج تحقیقات او نشان می‌دهد که درآمد خانوار تأثیر منفی و معنی‌داری بر نابرابری شادی دارد همان‌طور که در سایر اقتصادهای پیشرفته نیز چنین نتیجه‌ای یافت می‌شود. همچنین بیان می‌کند که ادراک افراد از سطح نسبی درآمد خود نسبت به درآمد سایرین نیز در پراکندگی سطح شادی آنها مهم و اثرگذار است. علاوه بر این نتایج مطالعه او نشان می‌دهد که عدم امنیت شغلی و زندگی فرد پس از بازنشستگی نیز با افزایش نابرابری شادی در ارتباط است. تنها مطالعه خارجی در مورد ارتباط نفرین منابع و شادی توسط علی و همکاران^۱ (۲۰۲۰) انجام شده است که این مطالعه با به‌کارگیری روش پانل و بررسی طیف وسیعی از کشورهای متکی به منابع طبیعی از جمله کشورهای صادرکننده نفت نشان داده است که تأثیر رانت نفت بر شادی در کشورهای نفتی منفی بوده است و در واقع رانت نفت موجب کاهش سطح شادی در کشورهای نفتی شده است اما این مطالعه تأثیر رانت نفت بر نابرابری

1. Ali

شادی را مورد مطالعه قرار نداده است. بنابراین جمع‌بندی مطالعات پیشین داخلی و خارجی نشان می‌دهد که بررسی ارتباط نفت و نابرابری شادی در مطالعات داخلی و خارجی مغفول مانده و این مطالعه از این حیث می‌تواند یافته‌های جدیدی به فرضیه نفرین منابع در ارتباط با اثرگذاری رانت نفت بر نابرابری شادی در کشورهای متکی به درآمدهای نفتی اضافه کند.

روش

ماهیت و روش تحقیق

روش تحقیق این مقاله از نوع تحلیلی-توصیفی و مبتنی بر روش‌شناسی اقتصادسنجی است؛ زیرا مدل تصریح‌شده مبتنی بر ادبیات نظری استخراج شده است. در روش‌شناسی اقتصادسنجی، مدل رگرسیونی تصریح‌شده بر اساس ادبیات نظری طراحی می‌شود و با استفاده از آمار استنباطی معنی‌داری ضرایب مدل بررسی می‌شود و در صورت معنی‌داری ضرایب، تجزیه و تحلیل یافته‌های تجربی مبتنی بر ادبیات نظری انجام می‌شود و در نهایت بر اساس نتایج پیشنهادهایی ارائه می‌شود.

نحوه جمع‌آوری داده‌ها

نحوه جمع‌آوری داده‌ها نیز غیر احتمالی و بر اساس اطلاعات رسمی سازمان‌های معتبر جهانی است. اطلاعات شاخص نابرابری شادی در این پژوهش از «گزارش جهانی شادمانی»^۱ دریافت شده است که نتیجه پرسشنامه‌های گسترده‌ای است که در ۱۱۶ کشور در طول چند دهه گذشته تکمیل شده است. سایر داده‌های تحقیق از وبسایت بانک جهانی و داده‌های WDI و برای بازه زمانی ۲۰۱۲-۲۰۰۵ جمع‌آوری شده‌اند.

با توجه به اینکه داده‌های نابرابری شادی از وبسایت گزارش جهانی شادمانی به آدرس <https://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/> استخراج شده‌اند و حداکثر داده نابرابری 1/ World Database of Happiness, 'Distributional findings in nations' (Veenhoven, 2004)

شادی تا سال ۲۰۱۲ برای کشورهای اوپک موجود است لذا امکان برآورد مدل برای بازه زمانی به روزتری وجود نداشته است لذا این مسئله یکی از محدودیت‌های پژوهش حاضر محسوب می‌شود.

شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها

به منظور بررسی اثر رانت نفتی بر نابرابری شادی در کشورهای صادرکننده نفت عضو اوپک شامل ایران، عربستان سعودی، عراق، امارات متحده عربی، الجزایر، آنگولا، اکوادور، گینه استوایی، گابن، کویت، لیبی، نیجریه، قطر با استفاده از ادبیات نظری مدل زیر تصریح شده است:

$$InqHap_{it} = f\left(\left(\frac{Oil}{GDP}\right)_{it}, Inf_{it}, Un_{it}, Cor_{it}, SC_{it}, RI_{it}\right) + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

در الگوی فوق، $InqHap_{it}$ معرف شاخص نابرابری شادی، $\left(\frac{Oil}{GDP}\right)_{it}$ نسبت رانت نفت به تولید ناخالص داخلی، Inf_{it} نرخ تورم بر اساس شاخص قیمت مصرف‌کننده، Un_{it} نرخ بیکاری، Cor_{it} شاخص فساد اداری، SC_{it} شاخص سرمایه اجتماعی موسسه لگاتوم^۱، RI_{it} شاخص حاکمیت قانون^۲ و ε_{it} جزء خطای مدل است. توجیه نظری لحاظ کردن رانت نفت بر نابرابری شادی به طور کامل در ادبیات نظری مقاله ارائه شد و لحاظ کردن متغیرهای تورم و بیکاری در مدل نابرابری شادی نیز بر اساس مطالعات نادمی و جلیلی (۲۰۱۸) انجام شده است. همچنین لحاظ نمودن متغیرهای فساد اداری، شاخص سرمایه اجتماعی و شاخص حاکمیت قانون در مدل مبتنی بر مطالعه عت (۲۰۰۵) صورت گرفته است. بنابراین مبتنی بر روش‌شناسی اقتصادسنجی تمامی متغیرهای لحاظ شده در مدل از پشتوانه نظری کافی برخوردار هستند.

1. Legatum
2. rule of law

از آنجایی که فرضیه این پژوهش آزمون اثرات غیرخطی رانت نفتی بر شاخص نابرابری شادی است لذا بر اساس فرضیه این پژوهش مدل تجربی به صورت یک مدل آستانه‌ای تصریح خواهد شد. بنابراین مدل پژوهش به صورت معادله (۲) تصریح شده است.

$$\ln qHap_{it} = \beta_1 + \beta_2 Inf_{it} + \beta_3 Un_{it} + \beta_4 Cor_{it} + \beta_5 SC_{it} + \beta_6 RL_{it} + A \left[\left(\frac{Oil}{GDP} \right)_{it} \leq \gamma \right] * \beta_7 \left(\frac{Oil}{GDP} \right)_{it} + A \left[\left(\frac{Oil}{GDP} \right)_{it} > \gamma \right] * (\beta_8 + \beta_9 \left(\frac{Oil}{GDP} \right)_{it}) + \varepsilon_t$$

$$A \left[\left(\frac{Oil}{GDP} \right)_{it} > \gamma \right] = 1 \quad \text{if} \quad \left[\left(\frac{Oil}{GDP} \right)_{it} > \gamma \right]$$

$$A \left[\left(\frac{Oil}{GDP} \right)_{it} \leq \gamma \right] = 1 \quad \text{if} \quad \left[\left(\frac{Oil}{GDP} \right)_{it} \leq \gamma \right]$$

معادله (۲) رگرسیون پانل آستانه‌ای را نشان می‌دهد که در آن متغیر آستانه‌ای است و γ ارزش حد آستانه‌ای نسبت رانت نفتی به تولید ناخالص داخلی است که لازم است این میزان برآورد شود. ارزش حد آستانه‌ای به پیروی از روش هانسن^۱ (۱۹۹۹) بر اساس برآورد رابطه (۲) به ازای مقادیر مختلف متغیر آستانه یعنی $\left(\frac{Oil}{GDP} \right)_{it}$ و حداقل کردن مجموع مجذور خطاها به دست می‌آید. به عبارت دیگر آن میزان از متغیر آستانه که متضمن کمترین میزان مجموع مجذور خطاست، آستانه بهینه است و با آزمودن معنی‌داری این آستانه، در صورت معنی‌دار بودن آن به برآورد مدل به روش حداقل مربعات بر اساس آستانه به دست آمده می‌پردازیم. برای معنی‌داری این حد آستانه‌ای از روش خودپردازی^۲ هانسن^۳ (۲۰۰۰ و ۱۹۹۹ و ۱۹۹۶) استفاده می‌شود.

1. Hansen

2 Bootstrapping

3 Hansen (1996, 1999, 2000)

یافته‌ها

بررسی مانایی متغیرهای مدل

قبل از برآورد مدل لازم است که پایایی متغیرهای مدل بررسی شود. بدین منظور از آزمون ریشه واحد لوین، لی و چو^۱ استفاده شده است. نتایج این آزمون‌ها به شرح جدول (۱) ارائه شده است.

جدول (۱) آزمون ریشه واحد لوین، لی و چو

متغیر	آماره	نوع آزمون	P-Value	نتیجه آزمون
نابرابری شادی	-۳/۹۷	با عرض از مبدأ	<۰/۰۰۱	مانایی
رانت نفت	-۵/۱۰	با عرض از مبدأ	<۰/۰۰۱	مانایی
فساد	-۴/۵۰	با عرض از مبدأ و روند	<۰/۰۰۱	مانایی
بیکاری	-۳/۰۱	با عرض از مبدأ	<۰/۰۰۱	مانایی
تورم	-۱۱۷/۵	با عرض از مبدأ	<۰/۰۰۱	مانایی
شاخص سرمایه اجتماعی	-۷/۳۴	با عرض از مبدأ	<۰/۰۰۱	مانایی
شاخص حاکمیت قانون	-۹/۴۱	با عرض از مبدأ	<۰/۰۰۱	مانایی

همان‌طور که نتایج جدول (۱) نشان می‌دهد تمام متغیرها در سطح معنای ۵ درصد پایا هستند، لذا می‌توان برآورد مدل پژوهش را بدون گرفتاری در دام رگرسیون جعلی برآورد کرد.

نتایج برآورد مدل

در ادامه به برآورد مدل پانل آستانه‌ای می‌پردازیم و نتایج این مدل در جدول (۲) ارائه شده است.

1 Levin, Lin, and Chu

جدول (۲) نتایج برآورد مدل پانل آستانه‌ای

P-Value	ضریب	متغیر
۰/۰۳	٪۱۷/۷	حد آستانه نسبت رانت نفت به تولید ناخالص داخلی
<۰/۰۰۱	۲/۱۰	عرض از مبدأ در رژیم رانت نفتی پایین $\left(\frac{Oil}{GDP}\right)_t \leq 17.7\%$
<۰/۰۰۱	۱/۶۵	عرض از مبدأ در رژیم رانت نفتی بالا $\left(\frac{Oil}{GDP}\right)_t > 17.7\%$
<۰/۰۰۱	-۰/۰۲	نسبت رانت نفتی به تولید ناخالص داخلی در رژیم رانت نفتی پایین $\left(\frac{Oil}{GDP}\right)_t \leq 17.7\%$
۰/۵۱	-۰/۰۰۱	نسبت رانت نفتی به تولید ناخالص داخلی در رژیم رانت نفتی بالا $\left(\frac{Oil}{GDP}\right)_t > 17.7\%$
<۰/۰۰۱	۰/۰۱۲	بیکاری
<۰/۰۰۱	۰/۰۱	تورم
<۰/۰۰۱	-۰/۸۳	شاخص حاکمیت قانون
۰/۰۳	۰/۰۰۳	فساد
۰/۶	-۰/۰۰۲	شاخص سرمایه اجتماعی
۰/۲۸		R ²
۰/۶۰		Jarque-Bera آزمون نرمال بودن (P-Value)

تجزیه و تحلیل نتایج برآورد مدل

جدول (۲) نتایج برآورد حاصل از مدل پانل آستانه‌ای را نشان داده است. نتایج را می‌توان

به صورت خلاصه به شرح زیر تفسیر کرد:

الف- حد آستانه‌ای رانت نفتی به تولید ناخالص داخلی برای کشورهای اوپک ۱۷/۷ درصد به دست آمده است بطوریکه نتایج آزمون خطی بودن هانسن با روش خودپردازی نیز معنی داری حد آستانه را تأیید می‌کند. مفهوم این حد آستانه آن است که در رژیم رانت نفتی پایین یعنی تا زمانی که نسبت رانت نفتی به تولید ناخالص داخلی کمتر از ۱۷/۷ باشد، افزایش رانت نفتی تأثیری منفی و معنی دار بر نابرابری شادی در کشورهای صادرکننده نفت اوپک داشته است. اما در رژیم رانت نفتی بالا یعنی زمانی که نسبت رانت نفتی به تولید ناخالص داخلی بزرگ‌تر از ۱۷/۷ باشد، افزایش رانت نفت تأثیر معنی داری بر نابرابری شادی نداشته است. به عبارت دیگر اثرات کاهشی رانت نفت بر نابرابری شادی به دلیل گسترش رانتجویی و اثرات افزایشی آن بر نابرابری شادی خنثی شده است. این اثر را می‌توان این گونه تحلیل کرد که در رژیم رانت نفت پایین، درآمدهای نفتی از مسیر افزایش مخارج بهداشتی، آموزشی، زیرساخت‌های راه‌سازی، انرژی‌رسانی به مناطق مختلف کشور، ساخت کالاهای عمومی مانند ورزشگاه‌ها، مراکز تفریحی و سرگرمی، گسترش آموزش عالی و دانشگاه‌ها و افزایش کسب‌وکار و اشتغال ناشی از تزریق درآمدهای نفتی به کاهش نابرابری‌های درآمدی و اجتماعی و در نتیجه کاهش نابرابری شادی در جامعه منجر شده است اما پس از شدت گرفتن رانت نفتی در این جوامع و سوق پیدا کردن رانت نفتی به سمت مخارج غیرتوسعه‌ای همانند اعطای یارانه مستقیم بجای سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها، تقویت فعالیت‌های رانتجویی در اقتصاد، تقویت نظم دسترسی محدود، تضعیف حکمرانی خوب و کاهش پاسخگویی دولت به مردم، افزایش فساد اقتصادی، تضعیف جامعه مدنی به بهای بزرگ شدن اندازه دولت، تضعیف فعالیت‌های بخش خصوص و کنار زدن بخش مردمی در عرصه فعالیت‌های اقتصادی، استقلال مالی دولت از مردم و تضعیف سیستم مالیات ستانی به‌عنوان حلقه ارتباط بخش مردمی و دولتی و در نتیجه کم‌توجهی دولت به تقویت تولید ملی و تخصیص غیربهبینه

منابع به صورت تبعیض آمیز موجب افزایش فقر و نابرابری و کاهش رشد اقتصادی و تولید ملی شده و در نتیجه اثرات مثبت رانت نفت بر نابرابری شادی را خنثی کرده است.

ب- نرخ بیکاری تأثیر مثبت و معنی داری بر نابرابری شادی در کشورهای اوپک داشته است. به عبارت دیگر با افزایش بیکاری در جوامع و از دست رفتن درآمد و فرصت‌های شغلی برای بخشی از دهک‌های جامعه، شکاف شادی بین دهک‌های مختلف درآمدی افزایش می‌یابد و در نتیجه نابرابری شادی در این کشورها افزایش یافته است.

ج- نرخ تورم نیز تأثیری مثبت و معنی دار بر نابرابری شادی در این جوامع داشته است. تورم باعث می‌شود که درآمد حقیقی دهک‌های پایین و متوسط درآمدی که عمدتاً اقشاری چون کارگران و کارمندان و سایر گروه‌های با درآمد ثابت هستند، کاهش یابد. در مقابل تورم موجب افزایش ارزش ثروت و دارایی‌های ثابت همچون زمین، مسکن و طلا برای دهک‌های پردرآمد جامعه و ثروتمندان می‌شود و در نتیجه شکاف طبقاتی گسترش می‌یابد که یکی از پیامدهای آن تعمیق شکاف شادی بین دهک‌های کم‌درآمد با دهک‌های پردرآمد است که نتیجه‌ای جز افزایش نابرابری شادی ندارد.

د- شاخص حاکمیت قانون تأثیری منفی و معنی دار بر نابرابری شادی داشته است. اگر قوانین به صورت یکسان برای همه افراد جامعه اجرا شود و تفاوتی بین طبقات اجتماعی در صدور احکام قضایی وجود نداشته باشد، حسی از رضایت ناشی از اجرای عدالت در آحاد جامعه ایجاد می‌شود. در این شرایط طبقات مختلف اجتماعی به هنگام مواجهه با پرونده‌های قضایی در صورتی که تفاوتی بین طبقه اجتماعی خود با طبقات ثروتمند و صاحب قدرت جامعه در اجرای قوانین احساس نکنند، آنگاه این احساس عدالت موجب ارتقاء سطح رضایت خاطر و شادی طبقات ضعیف جامعه می‌شود و می‌تواند به کاهش شکاف شادی بین طبقات ضعیف و غنی منجر شود و به عبارت دیگر نابرابری شادی بین طبقات مختلف اجتماعی کاهش می‌یابد.

ه- فساد تأثیر مثبت و معنی داری بر نابرابری شادی داشته است. فساد به معنای سوءاستفاده

مقامات دولتی از قدرت برای کسب منفعت شخصی است. در واقع فساد می‌تواند به‌عنوان امتیاز و ابزاری در دست گروهی از افراد جامعه تلقی شود که با استفاده از این ابزار می‌توانند به سهولت مجوزها و امتیازات مختلفی را به دست آورند و از طریق رشوه و رانت به سودهای کلان غیرقانونی برسند که همین امر منجر به افزایش شکاف طبقاتی در جامعه خواهد شد. چراکه عدم توزیع برابر و عادلانه امکانات و منابع باعث عمیق‌تر شدن شکاف طبقاتی و در نتیجه افزایش نابرابری شادی در جامعه می‌شود.

و- شاخص سرمایه اجتماعی تأثیری منفی اما غیرمعنی‌دار بر نابرابری شادی داشته است. سرمایه اجتماعی از طریق افزایش مؤلفه‌های اعتماد، مشارکت و همیاری می‌تواند به کاهش فاصله طبقاتی و ارتقاء سطوح شادی و کاهش نابرابری شادی منجر شود اما بی‌معنی شدن این اثرگذاری به کم بودن بازه زمانی پژوهش بازمی‌گردد زیرا سرمایه اجتماعی یک متغیر نهادی است که تغییرات و اثرگذاری آن باید در افق‌های زمانی بلندمدت دیده شود اما در پژوهش حاضر به دلیل وجود محدودیت زمانی در دسترسی به داده‌های نابرابری شادی بازه زمانی ۲۰۱۲-۲۰۰۵ انتخاب شده است و این بازه کوتاه‌مدت نمی‌تواند تأثیرات معنی‌دار سرمایه اجتماعی را منعکس کند.

آزمون نرمال بودن توزیع خطاها در مدل حاکی از وجود توزیع نرمال در توزیع خطاها دارد.

بحث

در این پژوهش ارتباط رانت نفت و نابرابری شادی در کشورهای منتخب صادرکننده نفت اوپک در بازه زمانی ۲۰۱۲-۲۰۰۵ مورد ارزیابی قرار گرفته است. فرضیه این پژوهش ارتباط غیرخطی و آستانه‌ای رانت نفت و نابرابری شادی در این کشورهای نفتی است. برای آزمون این فرضیه با استفاده از ادبیات نظری و پیشینه پژوهش عوامل مؤثر بر نابرابری شادی مبتنی بر روش‌شناسی اقتصادسنجی مدل‌سازی شده است. بدین منظور از روش پانل آستانه‌ای استفاده شده است. پس از اطمینان از پایایی

متغیرهای مدل پژوهش، برآورد مدل‌های پژوهش با روش یادشده انجام شد. نتایج برآورد مدل نشان می‌دهد که رانت نفت تأثیری آستانه‌ای بر نابرابری شادی در جوامع نفتی داشته است. به عبارت دیگر تا قبل از آستانه ۱۷/۷ درصد از شاخص نسبت رانت نفتی به تولید ناخالص داخلی، رانت نفت تأثیری کاهشی بر نابرابری شادی جامعه داشته است اما پس از عبور از آستانه مذکور و تشدید رانت نفتی در اقتصاد، این متغیر تأثیر معنی‌داری بر نابرابری شادی جامعه نداشته است. با توجه به اینکه تأثیر رانت نفت بر نابرابری شادی تاکنون در هیچ‌یک از مطالعات داخلی و خارجی بررسی نشده است نتایج جدید این پژوهش می‌تواند موضوع جدیدی را به فرضیه نفرین منابع اضافه کند. همچنین نتایج مدل پژوهش نشان‌دهنده تأثیر افزایشی نرخ بیکاری، نرخ تورم و فساد اداری بر نابرابری شادی در کشورهای اوپک است که امری سازگار با شواهد تجربی است. شاخص حاکمیت قانون و شاخص سرمایه اجتماعی نیز تأثیر منفی و کاهشی بر نابرابری شادی داشته است.

براساس یافته‌های تحقیق پیشنهاد می‌شود که سیاست‌گذاران در کشورهای نفتی عضو اوپک، به رابطه آستانه‌ای رانت نفت بر نابرابری شادی جامعه در اعمال سیاست‌های خود و تخصیص منابع نفتی در بودجه توجه کنند. چراکه دستیابی به توزیع مناسبی از شادی در هر جامعه‌ای می‌تواند هدفی مهم برای هر سیاست‌گذار اقتصادی باشد. در این راستا سیاستمداران می‌توانند منابع نفت را بیشتر در جهت کاهش نابرابری شادی هزینه کنند. چراکه ایجاد فرصت‌های شادی‌آفرین برای تمامی آحاد جامعه خود منجر به کاهش نابرابری و کاهش شکاف طبقاتی در جامعه می‌شود. همچنین از طریق اصلاحات نهادی ایجاد انضباط پولی و مالی دولت‌ها می‌توانند از طریق کاهش بیکاری و تورم به کاهش نابرابری شادی در جامعه کمک کنند. عدالت در اجرای قوانین، کاهش فساد و بهبود سرمایه اجتماعی نیز در کاهش نابرابری شادی در جوامع بسیار اثرگذار است و باید مدنظر تصمیم‌گیران برای داشتن جامعه‌ای شاد قرار بگیرد.

از آنجایی که موضوع نابرابری شادی موضوعی است که باید از ابعاد گوناگون روان‌شناختی، اجتماعی، اقتصادی، حقوقی، سیاسی، فرهنگی و... مورد بررسی قرار گیرد و این مطالعه تنها

بخشی از عوامل مهم اقتصادی اثرگذار بر نابرابری شادی را بررسی کرده است؛ لذا برای مطالعات آتی پیشنهاد می‌شود که ابعاد مختلف نابرابری شادی از منظر سایر عوامل اشاره شده همچون عوامل روان‌شناختی، اجتماعی و فرهنگی مورد بررسی بیشتر قرار گیرد.

ملاحظات اخلاقی

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان در تهیه مقاله مشارکت داشته‌اند.

منابع مالی

برای انتشار این مقاله حمایت مالی مستقیم از هیچ نهاد یا سازمانی دریافت نشده است.

تعارض منافع

این مقاله با سایر آثار منتشر شده از نویسندگان همپوشانی ندارد.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

در این مقاله همه حقوق مرتبط با اخلاق پژوهش رعایت شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

- Auty, R. M. (1993). *The resource curse thesis*. London and New York: Routledge.
- Ali, S., Murshed, S. M., & Papyrakis, E. (2020). Happiness and the Resource Curse. *Journal of Happiness Studies*, 21(2), 437-464.
- Becchetti, L., Massari, R., & Naticchioni, P. (2013). The drivers of happiness inequality: suggestions for promoting social cohesion. *Oxford Economic Papers*, 66(2), 419-442.
- Bennett, D. L., & Nikolaev, B. (2017). Economic Freedom & Happiness Inequality: Friends Or Foes?. *Contemporary Economic Policy*, 35(2), 373-391.
- Clark, A. E., Flèche, S., & Senik, C. (2016). Economic growth evens out happiness: Evidence from six surveys. *Review of income and wealth*, 62(3), 405-419.
- Delhey, J., & Kohler, U. (2011). Is happiness inequality immune to income inequality? New evidence through instrument-effect-corrected standard deviations. *Social Science Research*, 40(3), 742-756.
- Dutta, I., & Foster, J. (2013). Inequality of happiness in the US: 1972–2010. *Review of Income and Wealth*, 59(3), 393-415.
- Fattahi, Sh, Karami, J, & Parniyan, T. (2019). Considering the Relationship between the Average of Happiness and Inequality of Happiness in MENA Countries, National Conference of Economics, Development Management and Entrepreneurship with the Approach of Protecting Iranian Goods, Sistan & Baluchestan Industrial Management Organization, https://www.civilica.com/Paper-EDME01-EDME01_098.html (In Persian).
- Gainer, M. (2013). Assessing happiness inequality in the welfare state: Self-reported happiness and the Rawlsian difference principle. *Social indicators research*, 114(2), 453-464.
- Gandelman, N., & Porzecanski, R. (2013). Happiness inequality: How much is reasonable?. *Social Indicators Research*, 110(1), 257-269.
- Hansen, B. E. (1996). Inference when a nuisance parameter is not identified under the null hypothesis. *Econometrica*, 64(2), 413-430.
- Hansen, B. E. (1999). Threshold effects in non-dynamic panels: Estimation, testing, and inference. *Journal of econometrics*, 93(2), 345-368.
- Hansen, B. E. (2000). Sample splitting and threshold estimation. *Econometrica*, 68(3), 575-603.

- Jalili Kamju, S., Nademi, Y. (2019). The relationship between income inequality and happiness inequality: A case study of Iran. *The Journal of Economic Policy*, 11(21), 77-101 (In Persian).
- Kalmijn, W., & Veenhoven, R. (2005). Measuring inequality of happiness in nations: In search for proper statistics. *Journal of Happiness Studies*, 6(4), 357-396.
- Nademi, Y., & Jalili Kamjoo, S. (2018). Evaluating the Effect of Absolute and Relative Poverty on Happiness Inequality in Iran. *Economic Modeling*, 12(41), 1-26, (In Persian).
- Niimi, Y. (2018). What affects happiness inequality? Evidence from Japan. *Journal of Happiness Studies*, 19(2), 521-543.
- Ott, J. (2005). Level and inequality of happiness in nations: Does greater happiness of a greater number imply greater inequality in happiness?. *Journal of Happiness Studies*, 6(4), 397-420.
- Ouweneel, P. (2002). Social security and well-being of the unemployed in 42 nations. *Journal of Happiness Studies*, 3(2), 167-192.
- Sachs, J. D., & Warner, A. M. (1995). Natural resource abundance and economic growth. *National Bureau of Economic Research*, No. w5398.
- Shakeri, A., Mohammadi, T., Nazeman, H., Taherpoor, J. (2013). A Study on the Occurrence of the Dutch Disease in Iranian Economy and Its Impact on Economic Growth. *Economics Research*, 13(50), 63-86 (In Persian).
- Stevenson, B., & Wolfers, J. (2008). Happiness inequality in the United States. *The Journal of Legal Studies*, 37(S2), S33-S79.
- Van Praag, B. (2011). Well-being inequality and reference groups: an agenda for new research. *The Journal of Economic Inequality*, 9(1), 111-127.
- Veenhoven, R. (1990). Inequality in happiness: inequality in countries compared across countries, <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/id/eprint/11275>.
- Veenhoven, R. (2005). Inequality of happiness in nations. *Journal of Happiness Studies*, 6(4), 351-355.
- Veenhoven, R. R. (2004). World Database of Happiness: Continuous register of research on subjective appreciation of life, Retrieved from <http://hdl.handle.net/1765/8683>.
- Zamanzadeh, H., & Alhosseini, S. (2012). *Iran's economy in strait of development*, Tehran: Nashr-e-Markaz (In Persian).